

FEMEILE DIN PĂRȚILE ARADULUI IMPLICATE ÎN SUSȚINEREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI CONFESIONAL ORTODOX LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

Maria Alexandra Pantea*

Abstract: *In the second half of the 19th century, Romanian women began to get involved in supporting confessional education in the parts of Arad. Among the first we find Elena Ghiba Birta, who through her will donated the amount of 48,000 florins to build a foundation to support young Romanians in schools. At the end of the 19th century, more and more women made various donations, laying the foundations of funds and foundations in the rural world, which aimed to support the confessional school.*

An important moment in the emancipation of women was the establishment of the Women's Reunion in the parts of Arad and their involvement in several charitable activities aimed at supporting the Romanian confessional education, which led to the emergence of the girls' school. At the beginning of the 20th century, around the Reunion, the wives or daughters of some important political leaders in the area were active, such as Hermina Ciorogariu, Hermina Desseanu, Aurelia Beleş, Letiția Oncu, Marilina Bocu, Eugenia Cicio Pop or Elena Goldiș. Their initiatives were supported by the leadership of the Arad Diocese, by the „Victoria” Bank, by the „Tribuna” newspaper, but also by the great Bessarabian philanthropist Vasile Stroescu, who donated significant sums of money for the erection of the girls' school building, so that it corresponds standards imposed by Hungarian law.

Keywords: school, women, society, modernization, diocese.

Modernizarea societății românești pe parcursul secolului XIX a determinat dezvoltarea mișcării de emancipare a femeilor. Se afirmă tot mai mult ideea emancipării femeii prin recunoașterea egalității între sexe, dar și prin dreptul la educație. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea mișcarea feministă începe să se afirme și în rândul românelor din părțile Aradului.

O importantă personalitate a lumii filantropice din părțile Aradului a fost Elena Ghiba Birta¹. Rămasă orfană la 10 ani, a cunoscut greutățile vieții, iar la bătrânețe, când a avut șansa să se îmbogățească, nu a uitat de cei mulți și săraci. În ultimii ani ai vieții sale, Elena Ghiba Birta s-a remarcat prin numeroase acte de caritate. Rămasă singură, dar cu o importantă avere, aceasta a făcut donații bisericilor și breslelor, a sprijinit construirea unui spital în Arad, iar prin testamentul redactat în 2 iulie 1863 a pus bazele unei importante fundații, cu un capital de 48.000 florini, prin care să fie sprijiniți tinerii ortodocși români sau greci din comitatele Arad, Bekeș, Cenad și Bihor, pentru a-și putea termina studiile.

* Cercetător, dr., Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad; e-mail: mariapantea82@gmail.com.

¹ Pentru o scurtă biografie a acesteia a se vedea Dan Roman, *Oameni de seamă ai Aradului*, Arad, Edit. „Vasile Goldiș” University Press, 2011, p. 276-281.

„Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu». Series Historica”, tom LX, Supliment, 2021, p. 163-174.

Sursa imagine Elena Ghiba Birta:

Dan Roman, *Oameni de seamă ai Aradului*, Arad, Edit. „Vasile Goldiș” University Press, 2011, p. 261

După moartea fondatoarei în ianuarie 1864, intelectualii arădeni au făcut o serie de demersuri pentru ca fundația să fie recunoscută și să poată funcționa. Prin testament se cerea conducerii Episcopiei arădene acordarea a 12 burse anual pentru tinerii ortodocși studioși, dar fără posibilități materiale. De burse din partea fundației au beneficiat 125 de tineri, iar dintre aceștia unii s-au remarcat ca importante personalități ale secolului XX, cum este cazul lui Roman Ciorogariu, care a primit o bursă pentru a putea urma cursurile la Facultatea de Filosofie din Leipzig. La începutul secolului XX a beneficiat de bursă din partea Fundației Elenei Ghiba Birta tânărul Sabin Evuțianu, fiul preotului Ioan Evuțianu din Pecica Română. Potrivit mărturiilor sale, a urmat studiile secundare la Arad, unde în clasa a III-a a reușit să obțină o bursă de 200 de coroane pe an din partea Fundației Ghiba Birta, iar în clasele a VI-a și a VII-a bursa a ajuns la 400 de coroane². În perioada 1900-1903 din partea Fundației Ghiba Birta au beneficiat de burse și Octavia Desseanu și Hermina Ciorogariu pentru a urma studiile la Școala de fete din Budapesta, unde erau educate învățătoare calificate, astfel încât să aibă pregătirea corespunzătoare și să poată preda la școala de fete din Arad.

² Sabin Evuțianu, *Clipe trăite*, Arad, Edit. Universității „Aurel Vlaicu”, 2013, p. 29.

Un alt moment important în activitatea femeilor arădene l-a constituit înființarea în 1884 a Reuniunii femeilor române din Arad și provincie. Înființarea Reuniunii femeilor din Arad se înscrie în peisajul cultural transilvănean, fiind rezultatul procesului de modernizare prin care trecea societatea românească. În 1884 au avut loc primele ședințe și au fost făcute demersurile pentru redactarea statutelor. În ședința din 31 ianuarie 1884, prezidată de episcopul Ioan Mețianu, s-a ales primul comitet de conducere, președintă fiind aleasă Hermina Desseanu, soția avocatului Ioan Popovici Desseanu, important lider al românilor din zonă. Scopul Reuniunii era susținerea educației fetelor. Se dorea crearea unui fond din care să se înființeze și susțină în Arad o școală superioară de fete cu internat. În 24 octombrie 1886 guvernul de la Budapesta aproba statutele Reuniunii. În 1887 statutele au fost completate de suplimentele statutelor, document prin care se reglementa raportul dintre Episcopie și Reuniune. Prin acest document se stabilea că Reuniunea va funcționa sub patronajul episcopului arădean, iar la toate adunările Reuniunii era desemnat să participe și un reprezentant al Consistoriului. Se mai prevedea și dreptul Consistoriului de a controla cheltuielile Reuniunii. Potrivit documentului, noua școală era considerată parte a învățământului confesional ortodox din Eparhia Aradului, atât „în privința administrării cât și a disciplinei și instrucției”. Alegerile personalului didactic se făceau de către adunarea generală a Reuniunii prin vot secret, dar în prezența reprezentantului Consistoriului, care înainte de convocarea ședinței se consulta cu comitetul Reuniunii și cu „acesta în coînțelegere va compune lista candidaților”. Se mai arăta că pe lângă documentele cerute de minister persoanele care candidau trebuiau să prezinte și „atestat de calificățiune” din partea Consistoriului³.

Încă de la început Reuniunea s-a bucurat de susținerea episcopului Ioan Mețianu, dar s-a confruntat și cu neajunsurile de care suferea pe atunci societatea arădeană. În 1886 Reuniunea era considerată alături de „Preparandie și Asociațiune al treilea focar de cultură în Arad”⁴, care milita pentru afirmarea drepturilor naționale ale românilor. Este perioada în care femeile care activau în jurul Reuniunii au început demersuri pentru adunarea banilor necesari deschiderii școlii de fete. Au fost organizate diferite petreceri și baluri, iar banii adunați erau donați pentru ridicarea noii școli. Într-un raport prezentat de Letiția Oncu în 1888 se arată că averea Reuniunii era de 2.977 florini și 89 de creițari, bani depuși la Banca Victoria⁵. Situația Reuniunii s-a discutat la adunarea generală din vara anului 1890. Potrivit datelor din presa epocii conducerea Reuniunii susținea că înființarea unei școli de fete este „urgent reclamată de trebuințele de cultură și de educație ale neamului românesc din aceste părți”⁶. Se mai arată că Reuniunea va colabora cu „Venerabilul Consistor” pentru realizarea acestui scop.

În octombrie 1890 s-a deschis Școala superioară de fete, care avea și un mic internat. Președinta Reuniunii, Hermina Desseanu, nu a mai ajuns să se bucure de această reușită, pentru că a decedat în 1889. Noua școală apărută la Arad era singura școală destinată educației fetelor ortodoxe române din Banat și Crișana, o școală similară era doar cea a Astei de la Sibiu.

³ „Biserică și Școală”, nr. 39, 27 septembrie/9 octombrie 1887, p. 316.

⁴ Rodica Herlo, *Reuniunea femeilor române din Arad și provincie*, „Ziridava”, Arad, X, 1978, p. 331.

⁵ Tulia Bogdan, *Reuniunea femeilor române din Arad*, „Hotarul”, nr. 4-8, 1939, p. 150.

⁶ „Biserică și Școală”, nr. 22, 3/15 iunie 1890, p. 2.

Potrivit presei vremii înființarea școlii de fete era o nevoie a societății românești, fiind „urgent reclamată de trebuințele de cultură și de educație ale neamului românesc din aceste părți”⁷. Probleme au apărut încă din august 1890, când ministerul a contestat deschiderea școlii, arătând că Reuniunea nu are dreptul de a înființa o școală confesională. În aceste condiții noua școală a trecut sub administrația Consistoriului Episcopiei arădene. În anul 1893 Reuniunea femeilor a predat toată averea de 18.891 florini Consistoriului diecezan din Arad. În anii care au urmat femeile au organizat diferite activități, care aveau drept scop educarea fetelor și adunarea unor fonduri pentru ajutorarea elevelor române care se confruntau cu probleme materiale și financiare. Încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea Reuniunea organiza baluri la care participau și elevele din clasele superioare ale școlii de fete. Hermina Ciorogariu, fostă elevă a școlii de fete la sfârșitul secolului al XIX-lea, a fost martora evenimentelor organizate de Reuniune. În însemnările sale arată că „în adâncul sufletului, fiecare își dorea să ne vină timpul când vom merge la Balul Reuniunii Femeilor din Arad”⁸. La începutul secolului al XX-lea Hermina Ciorogariu a devenit profesoară la școala de fete și s-a implicat în activitățile Reuniunii și în organizarea unor importante baluri.

Ajunsă în subordinea Consistoriului arădean școala a avut și o secție pedagogică, iar planul de învățământ a suferit unele schimbări, pentru ca tinerele să primească „o educație religioasă-morală conformă nevoilor vremii”⁹, ținându-se cont de trebuințele culturale și sociale ale femeii române. Hermina Ciorogariu, fosta elevă și apoi profesoară, avea să scrie peste ani despre importanța școlii pentru societatea românească. Potrivit acesteia școala arădeană a avut un rol important, pentru că „fiicele intelectualilor de la țară care terminaseră în comuna lor 6 clase și care încă nu își făcuseră debutul la primul bal, dar voiau să se mărite cu avocați și alți intelectuali trebuiau cizelate”¹⁰. Pentru a se realiza această cizelare fetele beneficiau de ore de limba franceză, dans, desen, dar și de plimbare zilnică în oraș, la teatru și concerte.

În 1894 sinodul eparhial din Arad a hotărât înființarea unei Preparandii pentru învățătoare. În 8 mai 1896 Consistoriul adresează o cerere către toți protopopii printr-o circulară în care se insistă să fie îndemnate fetițele de prin toate tractele lor a se înscrie la Preparandie. În anul școlar 1896-1897 erau înscrise la școala de fete 44 de eleve, dintre care 20 erau preparandiste, în anii următori au venit eleve și din dieceza Caransebeșului, iar numărul elevelor a crescut. În anul școlar 1899-1900 au fost 56, în 1901-1902 s-a ajuns la 71, iar în anul 1902-1903 la 73¹¹. În primul deceniu școala de fete a funcționat ca o școală confesională, fiind patronată de Episcopie și aparținând Preparandiei, având ca scop pregătirea viitoarelor învățătoare. În primul deceniu de activitate școala a funcționat în Casa Consistoriului, loc „dovedit insuficient și nepotrivit pentru numărul din an în an tot mai mare al elevelor”¹².

⁷ *Ibidem*.

⁸ Rodica Țabic, Adriana Popescu, *Caietele Herminei*, București, Edit. Peter Pan Art, 2010, p. 122.

⁹ Simona Stiger, *Asociaționism și emancipare în Transilvania până la Primul Război Mondial*, Arad, Fundația Moise Nicoară, 2001, p. 150.

¹⁰ Rodica Țabic, Adriana Popescu, *op. cit.*, p. 115.

¹¹ Arhivele Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Arad, *Fond acte școlare*, dos. 220-IV-1904, f. 1085.

¹² Tulia Bogdan, *op. cit.*, p. 150.

La sfârșitul secolului școala s-a confruntat cu probleme, pentru că nu avea personal didactic calificat și începea să aibă și lipsuri de ordin material, fiind slab dotată, fapt ce a determinat autoritățile de la Budapesta să ia o serie de măsuri. Printr-un ordin al Ministerului de culte și instrucțiune din 1901 se interzicea calificarea ca învățătoare la școala de fete din Arad, pe motiv că „în viitor ar exista pericolul proletarizării acestora din lipsă de posturi”¹³, fapt ce a dus la desființarea secției pedagogice, iar școala a devenit școală civilă de fete cu predare în limba română. Peste ani teologul și istoricul arădean Gheorghe Ciuhandu avea să scrie că la Arad exista o școală eparhială de fete încă din vremea stăpânirii dualiste, care a fost susținută cu mari greutăți financiare din partea eparhiei și cu multe dificultăți pentru colegiul didactic, care „trebuia să se mulțumească la oraș uneori cu mai puțin decât plata unui învățător de la sat”¹⁴.

În aceste condiții lumea românească din părțile Aradului „chiar și cercurile oficioase ale diecezei Aradului se animaseră cu gândul că vechii școli diecezană de fete să i se creeze toate condițiile necesare pentru dezvoltare, o nouă organizație ca școală civilă, și un edificiu nou și deplin corespunzător”¹⁵. Problemele școlii la sfârșitul anului școlar 1901-1902 sunt prezentate într-un raport realizat de Vasile Goldiș, secretar consistorial. Acesta arată că școala a fost frecventată de 71 de eleve, dintre care au terminat anul școlar 63. Analizând situația școlii, Vasile Goldiș a ajuns la concluzia că este necesar un „proiect pentru reglementarea acestei școli”¹⁶ și a cerut Consistoriului reorganizarea școlii, astfel încât să poată fi transformată într-o școală superioară. În urma intervențiilor sale Consistoriul a decis în 1904 „zidirea unui edificiu corespunzător pe seama școlii civile greco-ortodoxe române de fete din Arad împreună cu un internat pentru 80 de fete”¹⁷. În 1904 Consistoriul a decis ca școala să nu se desființeze, ci să se reorganizeze. De la începutul anului școlar 1905-1906 a devenit școală civilă de fete cu caracter confesional, fiind singura școală civilă susținută de biserica ortodoxă.

Elena și Vasile Goldiș.

Sursa: Complexul Muzeal Arad,

http://www.museumarad.ro/100/img/1_vg/1/13.-MO-687.jpg

¹³ Eugen Gagea, *Vasile Goldiș studii și documente*, vol. II, Arad, Edit. „Vasile Goldiș” University Press, 2015, p. 71.

¹⁴ Gheorghe Ciuhandu, *Școala eparhială de fete și internatul ei*, „Hotarul”, nr. 3, 1939, p. 92.

¹⁵ Octavia Ciuhandu, *O dreaptă cerere*, Arad, Tipografia Diecezană, 1914, p. 7.

¹⁶ Arhivele Arhiepiscopiei Ortodoxe Române Arad, *Fond acte școlare*, dos. 220-IV-1904, f. 1145.

¹⁷ *Ibidem*, f. 418.

Corpul didactic al școlii în primii ani ai secolului XX era format din profesori calificați, ca Iustin Suciuc, Sever Secula, Elena Pipoș, Hermina Ciorogariu sau Octavia Popovici Desseanu (căsătorită Ciuhandu), cea din urmă fiind și directoarea școlii. Sunt persoanele care au susținut cauza școlii de fete și s-au implicat în numeroase activități cu scop caritabil. Angajarea în 1903 a unor persoane cu studii corespunzătoare, precum Octavia Desseanu sau Hermina Ciorogariu, a adus un suflu nou în școală. Sunt cele ce au luptat pentru dezvoltarea bibliotecii și a școlii de dans, au organizat diferite excursii, dar și reprezentații teatrale.

Legea învățământului din 1907 a afectat și școala de fete, dar aceasta a reușit să își păstreze caracterul de școală confesională. În 1909, ca urmare a unei anchete realizate de secretarul episcopiei arădene, Vasile Goldiș, s-a solicitat Consistoriului zidirea unui edificiu corespunzător pe seama școlii civile greco-ortodoxe române împreună cu un internat pentru 80 de persoane¹⁸. Consistoriul a decis ridicarea noii școli, pentru că în părțile Aradului s-a declanșat un fenomen de emancipare a femeii, care a fost parte a procesului de modernizare a societății românești, iar preoții și învățătorii din lumea rurală doreau ca fetele lor să aibă parte de educație.

Putem constata că în primul deceniu al secolului al XX-lea Episcopia arădeană a luat măsuri pentru salvarea școlii, iar Reuniunea femeilor s-a reorganizat și s-a implicat în adunarea banilor necesari. În 10 martie 1909 a fost organizată o ședință a adunării generale a Reuniunii, ocazie cu care Aurelia Beleş s-a retras și a fost aleasă președintă Letiția Oncu, soția lui Nicolae Oncu, directorul Băncii „Victoria” din Arad, un important susținător al școlii și bisericii în aceste teritorii. Tot atunci a fost ales și un comitet de conducere, unde găsim nume ca Marilina Bocu, soția publicistului Sever Bocu, Octavia Ciuhandu, soția teologului Gheorghe Ciuhandu, dar și Eugenia Cicio Pop, soția liderului arădean Ștefan Cicio Pop. Noul comitet a început o muncă grea de adunare de fonduri, organizând diverse baluri, serate și o loterie. Toate aceste manifestări au fost apreciate de publicul arădean și au ajuns să fie adevărate sărbători naționale ale tuturor românilor.

Eugenia și Ștefan Cicio Pop
Sursa: Complexul Muzeal Arad,

http://www.museumarad.ro/100/img/2_scp/2.-MO-746a.jpg

¹⁸ *Ibidem*, f. 833.

În 26 aprilie/9 mai 1909 este publicat în paginile „Tribunei” arădene un apel al Reuniunii, unde se arată că aceasta reintră în activitate. Prin acest gest se cerea populației să contribuie cu bani sau diferite produse, mai ales țesături, pentru organizarea unei loterii. Se arată că „minunatele noastre țesături românești vor ajuta la naționalizarea culturii”¹⁹. Hermina Ciorogariu, în calitate de directoare a școlii de fete, avea să participe la numeroase baluri purtând un costum de pădureancă. Potrivit mărturiilor sale, un important bal era organizat în 2 februarie, ocazie cu care se întruneau intelectualii din Arad și din împrejurimi.

Un rol important în organizarea acestor evenimente l-a avut Marilina Bocu, care a cultivat preocupările pentru costumul românesc, sesizând importanța artei tradiționale într-o societate amenințată de deznaționalizare. În acest context costumul tradițional românesc a devenit podoaba cea mai importantă, care era de nelipsit în manifestările cu caracter național. Tot Marilina Bocu este cea care vorbește și despre popularizarea artelor, muzica fiind considerată cea mai potrivită sufletului feminin. Marilina Bocu semnează unele articole în paginile „Tribunei” arădene, în care arată femeilor necesitatea de a citi diferite cărți în limba română. Le îndeamnă pe femei să citească în serile lungi de iarnă opere precum cele ale lui Eminescu, Alecsandri, Coșbuc, Vlahuță, Caragiale.

Marilina Bocu

Sursa: Complexul Muzeal Arad,

http://www.museumarad.ro/100/img/4_pp/4.avocati/9.Bocu/4.-MO-9416.jpg

¹⁹ „Tribuna”, nr. 89, 26 aprilie/9 mai 1909, p. 1.

În ciuda activității desfășurate de Reuniune, până în februarie 1910 s-a adunat doar suma de 28.288 de coroane²⁰, o sumă mică pentru nevoile școlii. Nemulțumită de modul în care se strâneau banii necesari, Letiția Oncu se adresează lui Vasile Stroescu, căruia îi trimite o scrisoare. Marele mecena basarabean răspunde și el printr-o epistolă în 29 aprilie/12 mai 1910, unde arată că apreciază munca femeilor care contribuie la „întemeierea farului culturii naționale” și donează 100.000 de coroane pentru ridicarea noi școlii. Își mai exprimă speranța ca „edificiul proiectat să fie construit conștiincios și să devie un adevărat focar al reînnoșării multor generații”²¹. Donația marelui mecena basarabean a fost anunțată de Letiția Oncu în ședința comitetului de conducere a Reuniunii ținută în 16 mai 1910. Comitetul Reuniunii, emoționat de gestul lui Vasile Stroescu, a redactat o scrisoare de mulțumire unde se arată că societatea arădeană a fost profund mișcată de această dovadă a iubirii de neam făcută într-o perioadă de „grele împrejurări”. Donația marelui mecena este considerată o adevărată „minune dumnezeiască”, prin care devine posibilă „ridicarea unui templu de cultură așa de mult dorit”²². Se mai afirmă că datorită acestei donații românii din aceste părți au fost salvați de „primejdia culturii străine” apărută ca urmare a măsurilor dure de maghiarizare și deznaționalizare luate de clasa politică de la Budapesta. În semn de apreciere femeile arădene au cerut ca noua școală să poarte numele lui Vasile Stroescu, nume care „să rămână de-a pururi simbol ocrotitor” al școlii de fete. Numai că marele filantrop basarabean, dând dovadă de o mare modestie, a refuzat ca școala să-i poarte numele, fiindu-i suficientă mulțumirea că a putut să ajute la ridicarea ei²³.

Activitățile desfășurate de Reuniunea femeilor pentru adunarea banilor necesari ridicării noii școli de fete au fost un act de solidaritate națională și au „pus mai multe suflete în mișcare și a făcut să contribuie cu obolul lor pentru acest altar închinat limbei și culturii femeilor noastre”²⁴.

În martie 1911 suma adunată a ajuns la 167.233 coroane²⁵, la care se mai adaugă și o donație de 60.000 de coroane din partea Consistoriului arădean. În aceste condiții s-au făcut demersuri pentru începerea lucrărilor, terenul aferent fiind donat de Episcopie. Putem constata că Episcopia a susținut ridicarea noii clădiri și în interesul preoțimii, fiindcă „era vorba de creșterea fetelor de preoți care dădeau pe atunci contingentul cel mai de căpetenie pentru formarea familiilor de intelectuali români”²⁶. Lucrările au început în 1912 și au fost finalizate în august 1913.

Ca urmare a activității desfășurate de Reuniunea femeilor, la Arad a apărut cea mai modernă școală de fete a românilor din monarhia dualistă. Prin noua școală s-au creat „situații materiale excepțional de bune”²⁷, dar mai existau probleme legate de salarizarea profesoarelor, care erau încadrate drept cadre didactice provizorii și aveau un salariu de 1000 de coroane.

²⁰ Tulia Bogdan, *op. cit.*, p. 150

²¹ Rodica Herlo, *op. cit.*, p. 343.

²² *Ibidem*.

²³ „Tribuna”, nr. 137, 2/15 iulie 1910, p. 3-4.

²⁴ „Biserică și școală”, nr. 10, 9/22 martie 1914, p. 73.

²⁵ Rodica Herlo, *op. cit.*, p. 338.

²⁶ Gheorghe Ciuhandu, *op. cit.*, p. 92.

²⁷ Octavia Ciuhandu, *op. cit.*, p. 18.

Terminarea școlii și inaugurarea ei în august 1913 a dus la organizarea unei manifestări care a avut un puternic caracter cultural-național. Potrivit presei epocii, deschiderea solemnă a școlii a fost „sărbătoarea de înălțare a limbii și a culturii femeii române”²⁸. Importanța școlii a fost recunoscută și de episcopul arădean Ioan I. Papp, care în cuvântul său arată că trăiește o zi epocală, iar Sofia Beleş a declarat că Reuniunea femeilor din Arad și împrejurimi și-a văzut visul împlinit.

Activitatea cultural-caritabilă a Reuniunii nu s-a oprit odată cu inaugurarea noii școli și cu retragerea Letiției Oncu din funcția de președinte. Conducerea Reuniunii a fost preluată de Sofia Beleş, soția protopopului ortodox al Aradului, iar în conducere au apărut nume noi, ca Elena Goldiș²⁹, Maria Botiș³⁰, și Adriana Ispravnic³¹. În această perioadă conducerea Reuniunii s-a ocupat de educația fetelor, iar prin noua școală „fetele primesc cultul conștiinței naționale”³², dar în curând au apărut și alte probleme, mult mai grave.

Adriana Ispravnic

Sursa: Complexul Muzeal Arad,

http://www.museumarad.ro/100/img/4_pp/4.avocati/11.Ispravnic/F.-ASI-1.-Adriana-Ispravnic.jpg

²⁸ „Biserică și Școală”, nr. 10, 9/22 martie 1914, p. 74.

²⁹ Soția lui Vasile Goldiș.

³⁰ Soția teologului și istoricului arădean Teodor Botiș, totodată și poetesă sub numele Maria Botiș-Ciobanu.

³¹ Soția avocatului Sever Ispravnic, fruntaș al mișcării naționale românești din Arad.

³² Rodica Herlo, *op. cit.*, p. 339.

Carte poștală cu Adriana Ispravnic

Sursa: Complexul Muzeal Arad,

http://www.museumarad.ro/100/img/4_pp/4.avocati/11.Ispravnic/F.-ASI-3.-AIspravnic.jpg

Declanșarea războiului mondial și amploarea pe care a luat-o în vara anului 1914 au determinat Reuniunea să se implice în adunarea unor ajutoare umanitare, care aveau ca scop sprijinirea răniților și a familiilor acestora, iar școala de fete a devenit spital militar.

La sfârșitul războiului, ca urmare a activităților desfășurate de Reuniune, în urma ședinței comitetului de conducere din 10/23 noiembrie 1918, Eugenia Cicio Pop³³, Elena Goldiș și Adriana Ispravnic au fost desemnate să ia parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

413

Credențional.

Subsemnații adevărim, că în ceroul electoral al Reuniunea femeilor
din comitetul român din Arad și provincie au ales azi ca delegați ai acestui
cere electoral din reuniuni pe doamnele
Eugenia D^{ca} C. Pop în Arad
Elena Goldiș în Arad
și Adriana D^{ca} Ispravnic în Arad
și _____ în _____
cu unanimitate de voturi
animitate.

Drept-ce susnumiții delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte cu
vot decisiv la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul
Central Național Român, în numele tuturor Românilor din acest cere electoral și la
alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual o să mai fie convocate în de-
cursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor la decidera
asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Bănatul
Timișan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral zidita Comitetului Român
ținut în ziua de 10/23 Noiembrie 1918.

Doică Sofia Beles secretor
prezident

Reuniunea Femeilor
Române
din Arad și Provincie

Libra Lamin
secretor

Întruști de încredere din comună.

589-

Comitetul - Arad

Sursa credențional: Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad -
<https://digital.bibliotecaarad.ro/files/original/8c09a197eeac1b9b46011d2061a8113332de621.jpg>

³³ Soția lui Ștefan Cicio Pop.

Putem constata că timp de aproape trei decenii Reuniunea femeilor a avut un rol important în procesul de emancipare a femeilor, dar și în istoria eparhiei arădene. Prin activitățile desfășurate Reuniunea și-a „îndeplinit cu onoare misiunea ce singură și-a asumat-o, aceea de autoeducare prin înființarea unei școli de fete”³⁴. Este perioada când școlile de fete au reprezentat pentru români rezultatul unui proces de modernizare și dezvoltare, fapt ce a dus la emanciparea națională. Istoricul Gheorghe Ciuhandu considera cele trei decenii de activitate a școlii de fete „o pagină culturală nu tocmai fără de importanță în viața orașului și a eparhiei Aradului”³⁵. Istoria școlii de fete se confundă cu istoria românilor din aceste părți și reflectă problemele cu care se confrunta societatea românească din cauza politicii de maghiarizare dusă de autoritățile de la Budapesta, dar și transformările din societatea românească. Modernizarea acesteia a făcut ca la sfârșitul secolului al XIX-lea să apară școli care aveau ca scop educarea fetelor și, prin aceasta, emanciparea femeilor.

³⁴ Simona Stiger, *op. cit.*, p. 138.

³⁵ Gheorghe Ciuhandu, *op. cit.*, p. 93.